

BENET JULIA I FIGUERAS

NOTES MÈDICO-SANITÀRIES DE SANT FELIU DE GUÍXOLS
EN LA PRIMERA MEITAT DEL SEGLE XVIII

IV Congrés d'Història de la Medicina Catalana
Poblet, 7-9 de juny de 1985
Actes, Vol. I

L'exercici de la Medicina durant el temps del regnat de Felip V en la nostra contrada, sembla que era d'una qualitat mitjana a pesar d'ésser l'època on s'enfrontarà al dogmatisme anterior, d'experiència científica amb les noves aportacions del camp de la Física, la Química i àdhuc la Botànica per la incorporació de plantes procedents, sobretot, del Nou Món, a més de l'intercanvi intel·lectual obtingut en publicacions, Acadèmies etc. No serà fins a la segona meitat de la centúria quan trobarem tot això plasmat en un més alt nivell professional junt amb la presència d'un augment de doctorats de l'antiga Universitat de Montpeller, que la política cultural oberta dels Borbons vers la nació veïna, permet el retorn dels becaris gironins al seu Col·legi Bruguera de la dita ciutat universitària, impartint durant més d'un segle, la qualitat més valuosa-almenys que coneixem-de metges formats allí.

Hem indicat en començar com l'exercici professional s'acceptava que era més aviat mediocre, però pocs treballs trobarem per poder-ho confirmar o refutar; per això tota aportació, per modesta que sigui, ens servirà per obtenir un coneixement més correcte. D'aquí la intenció del nostre treball en separar durant la lectura de documents variats d'aquells anys, tot allò que hem pogut espigolar, referent a la pràctica sanitària i que ens permetrà presentar un esbós de l'actuació mèdica a ran de poble petit, on l'exercici de la Medicina oficial topava moltes vegades amb una Medicina popular de base empírica, vorejant amb el curanderisme.

La informació obtinguda, per la seva exposició, l'agrupem en els següents apartats: a) metges; b) cirurgians; c) honoraris professionals; d) col·laboradors sanitaris; e) hospital de pobres; f) patologia; g) terapèutica; h) llibres de Medicina.

a) Metges.

La vila marinera de St. Feliu de Guíxols amb una població de 1500 habitants més els de la propera Vall d'Aro, eren assistits per dos, tres i a vegades quatre metges. Comença el segle amb la presència del Dr. Anton Pellisser que sospitem pogués estar relacionat amb el becari del mateix nom del Col·legi de Montpeller (1); no tingué cap fill dedicat a la Medicina i l'única relació fou la seva filla casada amb el Dr. en M. de Girona, Jacob Miró.

Del Mateix temps hi ha l'actuació del Dr. Joan Tauler que provenia de família guixolencsa dedicada a la pràctica mèdica ja que el seu pare, Anton Tauler exercí de metge durant molts anys del segle anterior en la vila. Pensem que Joan Tauler estudià a l'Escola de Medicina dels Estudis Generals de Girona, perquè el trobem citat com a representant en l'Acadèmia de St. Tomàs d'Aquino d'aquell Centre, vers l'any 1686 (2). Fou Jurat, administrador dels béns dels nobles Vilaplana de La Bisbal i Ciutadà Honorat de Barcelona. Tenia la casa a la plaça i al costat dels Barraquers. La tradició familiar la seguí el seu únic fill, Pere. Aquest, nascut el 1701 i mort el 1758, dedicà tota la seva vida professional a St. Feliu; dominava l'idioma francès i per això era cridat com a traductor o simplement com a testimoni en la notaria local, quan es tramitaven documents de súbdits del país veí, fent-nos sospitar si hauria estudiat en la citada Escola de Medicina de Montpel·lier.

A la seva mort, no tenint fills, deixà a l'Hospital de pobres de la vila -on hi havia exercit des del traspàs del seu titular anterior Dr. Quirch-part de la seva herència, que consistia sobretot en el llibre de comptes o de visites per cobrar, manuscrit que es guarda a l'Arxiu Municipal i que fou estudiat per nosaltres (3). Delicat de salut, els darrers anys de la seva vida, sol·licità la col·laboració del Dr. Bonaventura Patxot, fill igualment de la mateixa vila.

Un altre metge, de família tradicionalment guixolencsa, fou el Dr. Benet Quirch que degué començar a actuar a principis de segle. Passà tota la vida en la població, essent metge dels seu Hospital fins a la seva defunció el 1746 (4). Deixà un fill, Benet, que així mateix practicà la Medicina.

Uns altres professionals guixolencs foren el Dr. Geroni Mateu, del que no posseïm dades d'interès; el Dr. Pere Solivera, que fou un dels primers regidors locals per R.O.; i el Dr. Anton Bohigas que actuà a cavall dels dos

segles, col.laborant amb als inicis del nostre Dr. Pere Tauler.

b) Cirurgians

El cens de cirurgians guixolencs d'aquesta primera part de segle sorprèn per la seva quantitat, doncs tenim trobat en aquests anys, uns 40 noms. Buscant las causes d'aquest excessiu nombre, pensem si el temps de guerra com igualment época de treballs, predominantment manuals, on dominaven les ferides diverses com les lesions dèrmiques variades, eren processos tots, molt indicats en aquell temps, per ésser posats en llurs mans. Alhora hi havia, que molts dels que es vanagloriaven d'anomenar-se així, de fet no tenien la preparació adequada per actuar com a tals, com passava amb molts dels barbers. No deixa, però, que dels cirurgians locals n'hi hauria de prestigi segons les anotacions documentals; tenim que el 1744 es parla d'una trepanació en un mariner (5); Emmanuel Quirch, germà del metge, procedia de família amb tradició quirúrgica en la vila; els Buscarons, pare i fill, estigueren adscrits a l'Hospital local; Dídac i Benet Hosta amb bona posició econòmica i social; Fco. Pujadas, sota la protecció, potser, del ministre del Criminal de l'Audiència del Principat, D.Gregori de Matas; Fco. Marsal, a l'ensem que quirúrgic, pintor naif d'ex-vots; Ignasi Mas; Esteve Vidal i el Francès Honorat Bertran, etc.

L'activitat dels nostres cirurgians s'ampliava en algun d'ells amb l'ensenyança com també en l'assistència i tractament en llur domicili, de transeünts malalts. Del primer cas tenim que Joan Buscarons, certifica el 1722, haver tingut a Ignasi Mas, de Castelló d'Empúries, durant dos anys a casa seva per estudiar, practicar i exercir la professió (6).

L'utilitatge d'un cirurgià guixolenc era el següent (segons un inventari de l'epoca): dues gerres d'aram d'afeitar, una de gran i una de xica; tres bacines d'aram; un càntir d'aram; deu navalles amb son estoig i una tisora amb sa capsa una mola d'esmolat; vint-i-quatre llancetes amb son estoig; dues xeringues, una de gran i una de xica; un gatillo (?) de ferre usat i altres trastos de Cirurgia; unes tisores; una postmerera; dues pinces; un canonet amb sis agulles de cosir, tot amb son estoig; dos o tres llibres de Medicina (7).

Un altre inventari -el de Fco. Marsal- era més modest: tres bacines de llautó per afeitar; una altra de pisa; un estoig amb nou navalles; tres pedres d'esmolat; un estoig de butxaca amb tres llancetes; unes pincetes (8), material que fa pensar més en un barber que no pas en un professional de la Cirurgia i que contrasta amb el de Benet Hosta, que molt esquematitzat és el següent: 52 ferres de cirurgia, navalles, pedres d'esmolat i 28 llibres (9).

Com a complement d'aquesta activitat tenim la compra d'una botiga de Cirurgia el 1727. Entre els pactes trobem indicat que el venedor cedeix tots els parroquians, aconduïts i conductes, més els deutes apuntats en el seu Llibre de comptes, al comprador, mentre que aquest pagarà la quantitat de 80 peces de vuit a repartir en tres anys (Si la peça de vuit es refereix al ral de vuit, el seu valor era d'1 lliura, 8 sous per peça) (10).

c) Honoraris.

Honoraris de metge: per una visita de dia i dintre la població, 4 sous; igualment però de nit, 8 sous; visita de dia i fora població, 1 lliura, 4 sous; visita dintre la població, de dia però amb consulta, 16 sous; visita fora la població i consulta, 2 lliures, 8 sous.

Id. de cirurgia: només hem trobat els següents: sagnia, 3 sous; visita 3 sous; conducta, 1 lliura, 16 sous (11).

d) Col.laboradors sanitaris.

Altres persones relacionades amb la Sanitat local eren els apotecaris, els hospitalers, els morbers i els individus que cuidaven malalts. Dels primers, coneixem a G. Ayguaviva Abrich i J. Passapera com a professionals més destacats en continuar una tradició familiar. Referent als hospitalers coneixem

llurs deures com eren els de tenir en ordre la casa-hospital i la seva roba, donar les medecines a tota hora que fos indicada, portar malalts i bordegassos (expòsits) a Llagostera, segurament per ésser lloc intermedi entre la vila i Girona; enterrar els morts cobrant de 10-14 sous per fossa i solament 5 sous si era un albat; recórrer la vila per demanar almoïna per la Santa Casa i a la nit tocar completes pel carrer (mitjanit) recomenant l'oració per les ànimes difuntes. Per la seva part tenia dret a casa i hort, paga per fosses fetes tal com hem indicat; cirurgia i metge de franc tan a ell com a la seva família, més 2 lliures anyals d'un llegat que hi havia (12).

Referent als morbers, apareixen més sovint a partir de l'epidèmia famosa de Marsella del 1720 que tan influí en el comerç marítim de la Mediterrània. Hi havia morbers o guàrdies, per terra i per mar, éssent aquests cinc mariners a les ordres d'un patró, que navegaven des de Palamós a les platges del terme guixolenc mentre que a terra hi havia quatre homes en cada barraca, repartida en la costa com eren, la de la cala d'Urgell, Candell, Port-Salvi, platja de St. Feliu, Catasang, cala d'en Garrís, cala de'n Surís, platja St. Pol i Sagaró (13). Com estímul a llur treball els regidors havien obtingut que per cada guardia, se'ls hi descomptés 4 sous i 8 diners, a cada u, del Cadastre del corresponent any (14).

Finalment existien persones que tenien a dispesa malalts per cuidar, com ja hem indicat del cirurgia Buscarons. Coneixem igualment el cas del matrimoni Martorell que per atendre durant cent dies a una malalta cobrà el marit, 4 sous diaris "proveïnt-la de gallines, ous, melindros, confitura, pa, vi i demés coses demanades pel metge i cirurgia", mentre que la muller només cobrà un total de 4 lliures, 3 sous i 5 diners per atendre-la de dia i de nit (15).

e) Hospital de pobres.

L'hospital de St. Feliu se suposa que ja existia d'abans del 1300. En el referit treball nostre (16) donàvem varies dades sobre la seva activitat en aquesta centúria -estades, morbiditat, mortalitat, finançament, llegats, etc.- on es pot consultar, mentres que ara aportarem nova informació, que ens ajudarà a acabar d'esbossar el que era un modest hospital de pobres.

Comencem per un inventari de 1735, detallant només el que té més importància: en un cofre - es descriu - hi havia onze llençols i un eixugamà de canem, tot usat; en les cambres, cinc màrtegues usades, quatre llits usats; una flaçada blanca, tres vànoves de fil; un cobrellit de bordats, usat; una caldera i un escalfador d'aram; una xeringa d'estany amb la seva capsula de fusta; la campaneta de tocar l'oració i una bacina d'aram, xica, per captar; un ferre trespeus i una forqueta, usats; un tràmac i una pala per fer les fosses; tres orinals, un de vidre amb sa copa i dos de terra, grans (17).

En un altre inventari del 1738 hi ha alguna aclaració més: en la cambra de dall, anomenada dels sacerdots, hi ha un llit de tres bancs amb sa màrtega. De la roba es descriu: 36 llençols, 4 coixineres i un galteret, tres camises blanques (dues de dona i l'altre, d'home) etc. (18).

De tot el que portem escrit se'n dedueix que la casa que feia d'hospital, tenia uns baixos que servien per usos corrents i a vegades, de dormitori, mentres que al pis era on hi havien les cambres més escollides, segurament dues. Anexa a l'edifici hi haurien dues o tres cases més, de la seva propietat i llogades a particulars, sobretot a partir de la segona meitat de segle, però no impedit que en cas de força major transformessin tots els baixos en magatzems com ho fou per la palla d'un regiment de Cavalleria, l'any 1733 o, al contrari, la seva mutació a finals del setcents, en sala de ball, en dies de festa populars, per obtenir uns ingressos.

L'assistència als malalts era coberta per un o dos melges amb un pressupost de trenta lliures a l'any; així el 1731 els regidors "aconduïxen" al Dr. Quirch i al Dr. Bohigas per 15 lliures a cada u, obligant-se a visitar a mesos alterns tots els malalts de la institució, més a casa seva, als pobres vergonyants que no volien ingressar al dit Centre (19). Referent al Cirurgia

només sabem que cobrava 5 lliures a l'any pel seu treball. En quant a l'hospitalier, les seves característiques laborals ja les hem exposades més amunt.

f) Patologia

En arribar al capítol que podria ésser més interessant per l'estudi de la Medicina d'aquells anys, no tenim més que indicacions esquemàtiques com és el cas del Llibre del Dr. Tauler on, encara que molt ordenat en l'anotació del nom del malalt, nombre de visites fetes i honoraris, era molt escadusser en quant a indicacions de les malalties consultades a ell, resumint-ho la majoria de les vegades amb el nom del símptoma més estrident. Així tenim com a més al·ludides, la pigota (verola), les cambres de sang (diarrea hemàtica), mal de costat (¿pleuritis?) i a continuació, d'una manera menys referida, les següents afeccions: singlot (¿peritonisme?), gastament (abortament), mal de pedra, ciàtica, erisipela, febres, constipació, bartijos (¿vertígens?), dolor de ventre, còlera (diarrea intensa) i caigudes.

En els documents notariais les indicacions són breus però ja un xic més explícites com es podrà comprovar amb les transcripcions que a continuació detallarem en la forma i ordre en que les trobem escrites. Juliol de 1702, fou tractada una pacient amb "úlcera fistulosa prop dels ronyons" pel Dr. J. Tauler i el cirurgià E. Quirch, que portà, aquest, el pes de l'assistència. En el mateix any, sagnia i cura de dues "pròtides?" d'una pacient que acabà morint. 1705, dona ferida amb una falcilla o trinxe de sabater, en colpejar-la. En una factura de 1728, explica el cirurgià Buscarons "sangrada dues vegades per febre" i en un altre escrit "sangrat, purgat, axorupat i amb ferritja i visitat pel Dr. Quirch".

D'aquest mateix metge és un certificat del 1730, sobre un home de 70 anys que per la seva edat i mal estat no podia desplaçar-se al Juliat. Un testament del 1734, fet per una dona anant de part, suggereix la possibilitat d'una greu distòcia. Un altre certificat d'aquest temps i dels Drs. Tauler i Buhigas, és per eximir de navegar a una persona afecta de vertígens i epilèpsia. Un altre testimoniatge, no mèdic, però interessant per presentar conceptes populars sobre neurosi, és la dels companys d'un guixolenc mariner, que observaren que durant l'any i mig en que estigueren embarcats junts, tenia forts canvis de caràcter "sobre todo en los crecientes i menguantes de la Luna". Testimoni del Dr. Tauler i del cirurgià Roquer -1735- on es diu que "reconeguda el cadàver de la criatura F.S.C.... observant que l'os occipital en la part superior estava ¿aplastat? de l'amplària d'un ral de vuit.... i potser fou la causa de la mort" ja que sembla que se li havia tirat una pedra. En un testament del 1736, es diu estar detingut en son llit "per un carbuncle o bony de pèssim espècie amb inflor en tota la mia cara". Declaració del cirurgià militar Benet Bas Muntaner, fill de la vila, que son pare no pot sortir de casa seva per la gota (1737). El Dr. P. Tauler i Ignasi Mas certifiquen el 1738, sobre una vídua visitada a casa seva i allitada "por calenturas y con intumescencia en la partida superior del estómago y con dolor en brazo izquierdo que la imposibilita moverlo; proviene de una caída por epiléptica, que a menudo le sobreviene". D'aquell mateix any és la baixa del Secretari de l'Ajuntament, segons el Manual d'acorts, per tremolor de les mans. Una declaració del 1739, de dos guixolencs allistats al gran navili de guerra "El Hércules", és referent a un altre mariner de St. Feliu "que caigué malalt, molt inflat i embufegat, precisant portar-lo a l'Hospital de Cadis i als pocs dies morí" (¿nefritis?). Del 1740 és el testament fet per "mal gra a la cara" (¿àntrax?). Igualment és el certificat d'un cirurgià sobre ferida en la cara per cop de pedra i finalment del 1745, és la declaració del Dr. Vidal de Calonge sobre un cas de "fiebre malignis cum dyarrhea sintomática".

g) Terapèutica

Sobre aquest apartat tenim dues mostres, una de Medicina popular, i l'altra més o menys oficial, a més d'una cura de cirurgia. Referent a la primera, copiem de la declaració que feu el pilot anglès d'un vaixell

de la mateixa nacionalitat i fondejat en la badia: "que hallándose con calenturas, pidió una receta del Libro de Medicina de a bordo, al Capitán, el cual se negó. Después el 2º piloto le aconsejó tomara una libra de aguardiente y media docena de cabezas de ajo machacadas. No se acuerda de nada" (20).

L'altre exemple de terapèutica, aquesta oficial, la tenim amb motiu "d'una constelació de cadarns febrilosos" segons detallen els regidors el març de 1733 i que copiem a continuació... "la majoria de la població la sofí degut a ponents fets i persistents, junt amb aliments quaresmals poc substanciosos (bacallà, tonyina, arengada, ous i verdures) ja que's treu poc peix fresc del mar i a preus alts. A més s'ha sabut per correus, que ha afectat a França, Holanda, Anglaterra i altres països, am pèrdua de milers de vides".

A continuació hi ha els consells terapèutics; aigua de segó de forment bullit i minvat amb porció de sucre candi; també el te minvat o bullit i a continuació caldo i begudes, "ja que dona gran set la tal malaltia" (21). Segurament deuria tractar-se d'una epidèmia gripal que no sembla pas que produís elevada mortalitat, al menys en quant a testaments, que no son increments, encara que per confirmar-ho, caldria examinar els llibres d'òbits parroquials.

Dintre les normes de la Medicina oficial hauríem de recordar les mesures d'aïllament posades en pràctica, quan l'epidèmia pestosa del 1720 a Marsella i quin resultat sembla que fou eficient en la nostra contrada.

Referent a l'actuació dels cirurgians, tenim com a exemple de la seva aptitud, el que podem copiar d'un ex-vot de 1744: al patró Josep Anglada per caiguda d'un pal d'embarcació sobre el seu cap, hagué de practicar-se-li una trepanació i "amb bon discurs y diligencia de Practichs Cirurgians y Metges fou deslliurat de tal malaltia donant-ne gracies a Deu..." (22).

h) Llibres de Medicina

En els diferents inventaris de metges i cirurgians que aparèixen en la lectura dels diversos documents d'aquesta centúria, hi trobem indicat la possessió de llibres de la professió però sense especificar, malauradament, ni tema ni autor, cosa que ens hauria servit per orientar-nos en les preferències doctrinals dels nostres sanitaris. Solament en l'estudi exhaustiu que sobre els més de 2000 volums de la Biblioteca del Monestir Benedictí guixolenc, ha fet el prof. Batlle i Prat (23), hi podem trobar indicacions concretes sobre aquest apartat de les obres mèdiques consultades en aquella època i que copiem a continuació: Actuarios-Lib. 7 de Urinis Ambrosio Leone Nolano interprete. Parisiis, 1548-. Porcell Thomas. Información y cura de la peste de Zaragoza. Id. 1565-. Helvetius. Tratado de las enfermedades más frecuentes y de los remedios específicos para curarlas. Liege, 1711 (francès)-. Vidos Dr. Juan. Medicina y cirugía racional y expargírica que cura con la caridad, raxon y experiencia sin hierro ni fuego. Zaragoza, 1709-. Ulstadius Philipus. Celum philosophorum, seu de secretis nature. Argentorati, 1528-. Zapata, Juan Bautista. Maravillosos secretos de la Medicina. Roma, 1586 (italià)-. Autor desconegut. El médico de los pobres... Agen, 1781 (francès)-. Galenus. De ossibus. Lugduni, 1551-. Guido, Flores. Cirurgia. Barcelona, 1682-. Hipocrates. Chirurgia. Parisiis, 1679-. Nicoli, Nicolaus. Sermo 7 de Chirurgia et de decoratione. Venetiis, 1491-. Martínez, Dr. Martín. Anatomia completa del Hombre... Madrid, 1775-. Silvius, Jacobus. In Hipocratis et Galeni Physiologie partem Anatomicam. Basilea, 1556-. Farmacopeia Matritensis, regii ac supremi Hispaniarum Protomedicatus Autoritate... Madrid, 1762.

NOTES

- 1.- DULIEU, L. Le College de Girone de Montpellier. Anals. Inst. Est. Gironins. Volum XIX.
- 2.- TORROELLA i BASTONS. J.B^e. El Estudi General o Universitat Literaria de Girona. Asociación Literaria de Gerona. Imp. Torres. Girona, 1902. pág. 129.
- 3.- JULIA i FIGUERAS. B. Comentaris sobre el St. Feliu de Guíxols del segle XVIII. Ed. Museu Municipal; volum n° 2. St. F. Guíxols. MCMLXXX.
- 4.- Arxiu Històric Municipal de St. F. Guíxols (A.H.M.S.F.) Manual d'acorts 5 de juny de 1746.
- 5.- FONT i GRATACÓS. L., citat en el treball de la nota 3).
- 6.- Arxiu Històric Provincial de Girona (A.H.P.G.) Notaria de St. F. de Guíxols, 13 de gener 1727.
- 7.- Id., 7 de gener, 1727.
- 8.- Id., 2 de juny de 1731.
- 9.- Id., 21 de març de 1730.
- 10.- Id., 14 de desembre de 1727.
- 11.- Id., 9 de juliol de 1702. 29 de gener de 1728.
- 12.- (A.H.M.S.F.) Manual d'acorts., 12 d'abril de 1735.
- 13.- Id.id., 14 d'abril de 1721.
- 14.- Notaria, 30 juliol de 1737.
- 15.- Id., 9 de juliol de 1702.
- 16.- Veure nota 3.
- 17.- Manual d'acorts, 13 d'abril de 1735.
- 18.- Id., 27 d'abril de 1738.
- 19.- Id., 2 de març de 1719. 26 de juliol de 1731.
- 20.- Notaria, 19 d'abril de 1739.
- 21.- Manual d'acorts, març de 1733.
- 22.- Veure nota 3.
- 23.- BATLLE i PRAT. LÍ. La biblioteca del monasterio de S. Feliu de Guíxols. Anales Inst. Est. Gerundenses. Vol. XX. Gerona MCMLXXI.

y para ésto un médico joven sólo tiene un camino, el ejercicio rural. D. Martín lo emprende sin abandonar por ello un ápice de sus esperanzas. Mas antes de nada va a Madrid y se matricula de las tres asignaturas del doctorado.

Tras ejercer unos pocos meses en Montemayor, es solicitado por el municipio de Pradoluengo, pueblo burgalés en las estribaciones de la Sierra de la Demanda, en el que trabaja de 1881 a 1887, ejerciendo una notable influencia en su vida. En él conoció a su mujer, en él se casó y en él está enterrado. El duro quehacer profesional diario no le resta ánimos para el estudio, en 1885 termina las asignaturas del doctorado e inmediatamente solicita del Rector ser admitido a los ejercicios para aspirar al grado de doctor. Se celebran éstos el 22 de Junio de 1885. Elige del cuestionario el tema titulado "Estudio del sarampión". Un tribunal presidido por Letamendi y entre cuyos vocales figuraban Federico de Olóriz, Julián Calleja y Francisco J. de Castro le dá la calificación de "aprobado".

En este período comienza a escribir sus trabajos científicos primeros, que aparecen publicados en revistas médicas nacionales: "El Siglo Médico", "Revista de Medicina y Cirugía prácticas", "Anales de Obstetricia, Ginecología y Pediatría"; y se perfila su especial interés por la Obstetricia y la Ginecología, presentando una comunicación al Congreso de Ginecología que se celebra en Madrid en 1888.

Un más ventajoso contrato económico le traslada, sucesivamente, a dos pueblos de Logroño: Torrecilla de Cameros (1887-1888) y Casalanueva (1888-1890). En estas fechas D. Martín tenía ya claramente fijado su objetivo, la plaza de profesor Clínico de la Facultad de Medicina de Valladolid y se preparaba concienzudamente para ganarla. No lo consigue en las primeras oposiciones a las que concurre en 1890, pero sí en las segundas. Siendo nombrado Profesor Clínico por R.O. de 5 de Mayo de 1891. Termina aquí una etapa, para otros tediosa y rutinaria que su voluntad supo transformar en tiempo de estudio y ejercicio que le impulsara a nuevas metas.

El nuevo profesor encuentra un Valladolid esencialmente semejante al que dejó, sólo el viejo hospital ha desaparecido sustituido por un edificio nuevo y capaz. Durante el curso 1891-1892 queda agregado a la cátedra de Clínica Médica, explicando la mayor parte de la asignatura en lugar de su titular Dr. Arturo Redondo, y parte de la Obstetricia y Ginecología por invitación expresa del decano.

El hospital, las lecciones, la consulta particular, que se va haciendo numerosa le ocupan plenamente, pero no le impiden, asegurada ya su posición, casarse en Pradoluengo con Isabel de Simón Martínez el 27 de Abril de 1892. Tan sólo unos días antes ha firmado las oposiciones a la cátedra de Patología Médica de Zaragoza, son las primeras de una larga serie. D. Martín se ha fijado una nueva meta: la cátedra y no cejará hasta alcanzarla. Nacen Antonio, Martín e Isidora; pero el ambiente de trabajo de la casa de la Plazuela del Labrado no se altera. A principios de 1895 muere el catedrático de Obstetricia y Ginecología de Valladolid, las oposiciones tardan casi dos años en celebrarse, obteniendo el Dr. Vallejo el 2º lugar en la propuesta de mérito relativo. El disgusto no le impide concurrir, casi inmediatamente, a las de Pediatría de Santiago, cuyo 1º ejercicio se desarrolla en 1897. En el programa que presenta sobre la asignatura expone conceptos plenamente actuales sobre la extensión de la pediatría y la importancia de equiparar la enseñanza teórica con la práctica clínica. Tampoco le acompaña el éxito en esta ocasión. No por eso desfallece